

formalnega pogleda na mišljenje, oblikovala niz spoznavnih shem, ki so potrebne pri modrem mišljenju. To so priznavanje pogledov drugih, razumevanje okoliščin, širših od trenutne zadeve, občutljivost za možnost spremembe družbenih odnosov, razumevanje možnosti različnih izidov nekega družbenega konflikta, skrb za razrešitev konflikta in naklonjenost kompromisom.

Pretekle študije o povezanosti modrosti s starostjo so dajale nekonsistentne rezultate. Raziskovalci v študiji, ki jo predstavljamo, so poskušali preseči nekatere omejitve prejšnjih študij z merjenjem presojanja s strukturiranimi intervjuji z raziskovalci in ne preko pisnih nalog ter z uporabo naravnih, kontekstualno bogatih zgodb, ki so se nanašale na družbene konflikte. Uporabili so dva tipa zgodb. V prvih so se konflikti pojavljali med družbenimi skupinami, v drugih pa med posamezniki.

Merjenje modrosti je potekalo preko analize besednih razmišljanj udeležencev o možnih načinih nadaljnjega razvoja opisanih družbenih konfliktov. Izpeljali so šest dimenzij modrosti: menjanje perspektive, prepoznavanje možnosti spremembe, prožnost napovedi, prepoznavanje negotovosti in omejenosti znanja, iskanje razrešitve konfliktov in iskanje kompromisov. Študija je vključevala mlade (25–40), srednje stare (41–59) in stare odrasle ljudi (nad 60 let). Starejši udeleženci so pri presojanju konfliktov med družbenimi skupinami dosegali višje rezultate na vseh dimenzijah modrosti, kot tudi v skupni oceni modrosti. Pri konfliktih med posamezniki so starejši udeleženci prav tako dosegali višje rezultate na vseh dimenzijah razen pri razreševanju konfliktov in negotovosti. V zgornjih 20 % rezultatov je bilo pomembno več starejših ljudi. Povprečna starost udeležencev z najboljšimi dosežki je bila tako 64,9 let, medtem ko je bila povprečna starost v spodnjih 80 % skoraj 20 let nižja. Spol ni bil povezan z modrostjo, napovedovali pa so jo višji socio-ekonomski status (SES), izobrazba in kristali-

zirana inteligentnost, ki je močno povezana z izkušnjami. Ob nadaljnjem preverjanju povezav se je izkazalo, da starost pomembno prispeva k modrosti ne glede na SES, izobrazbo in kristalizirano inteligentnost. Po drugi strani pa SES in izobrazba nista samostojno prispevala k razvoju modrosti, saj je razlika pogojena predvsem s tem, da imajo ljudje z višjim SES in izobrazbo tudi višjo kristalizirano inteligentnost.

V študiji torej ugotavljajo, da se modrost v starosti povečuje, kljub s starostjo povezanim upadom fluidne inteligentnosti. Zmožnost presojanja konfliktov se torej s starostjo povečuje. Do porasta modrosti pride predvsem med srednjo odraslostjo in starostjo. Podatki podpirajo idejo, da bi starejši ljudje lahko imeli ključne družbene vloge v zvezi s pravnimi odločitvami, svetovanjem in medskupinskimi pogajanjem. Hkrati pa študija tudi poudari in prikaže eno izmed pomembnih notranjih moči starejših ljudi.

Martina Starc

Ray Sujata, Sharp Ellen in Abrams Dominic (2006). *Ageism - A benchmark of public attitudes in Britain. Age Concern Reports. London: Age Concern England. 74 str.*

O STAROMRZNIŠTVU V VELIKI BRITANiji

Publikacija z naslovom *Staromrzništvo – Kazalci javnega mnenja v Britaniji (Ageism - A benchmark of public attitudes in Britain)*, ki ga je leta 2006 izdala organizacija *Age Concern*, raziskuje pojav staromrzništva v Veliki Britaniji in njegovo razširjenost v vsakdanjem življenju in na različnih področjih v družbi. Nastala je na podlagi prve obsežne raziskave tega pojava v omenjeni državi. Po mnenju avtorjev je staromrzništvo v primerjavi z rasizmom in seksizmom precej slabše raziskano. Čeprav je poročilo malce starejšega datuma, je dragoceno, saj prinaša številna spoznanja o predsodkih, povezanih s starostjo, in razumevanje tega, kako nastanejo,

kar je pomembno, če želimo preprečiti njihovo širjenje.

V raziskavi so iz reprezentativnega vzorca intervjuvali 1864 oseb, starih med 16 in 92 let (povprečna starost je bila 49 let), in sicer 45 % moških in 55 % žensk. V vprašalniku, ki so ga sestavili s pomočjo akademskih raziskovalcev in ga najprej pilotno testirali v poizvednih skupinah, so raziskali naslednje pojme: kategorizacija starosti, stereotipi in pozitivni predsodki, ogrožanje med skupinami, sprejemanje moči oz. položaja, vrednote in odnos do enakih možnosti, stiki med skupinami, dojemanje predsodkov ter izkušnje z diskriminacijo. Cilj raziskave je bil ugotoviti, ali je mogoče kazalnike diskriminacije, ki so bili uporabljeni v raziskavah o rasizmu in seksizmu, uporabiti tudi pri pojavu staromrzništva in ugotoviti njihovo večjo oz. manjšo relevantnost. Poleg tega sta bila cilja tudi raziskati razširjenost izkušnje diskriminacije na podlagi različnih vidikov socialne identitete ter podati ključne kazalnike za oceno razširjenosti staromrzništva.

Avtorji razlikujejo tri vrste sorodnih izrazov: stereotipe, predsodke in diskriminacijo. Pri stereotipih gre za umeščanje ljudi v kategorije (kot npr. ženska/moški, belec/črnc ipd.) in vključujejo pripisovanje določenih značilnosti skupinam ljudi. Predsodki so čustveno obarvani in zajemajo nepreverjene sodbe o drugih skupinah ljudi. Diskriminacija in diskriminatorno vedenje pomenita neenako obravnavo posameznikov oz. določene skupine v primerjavi z neko drugo. V obravnavanem poročilu izraz staromrzništvo vključuje stereotipe in predsodke, ki so povezani s starostjo, starostna diskriminacija pa pomeni neenako obravnavo na podlagi starosti.

V raziskavi so kategorizacijo starosti ugotavljali z vprašanjem, kdaj se po mnenju vprašanih končna mladost in kdaj se začne starost. Izsledki so pokazali, da je umeščanje v skupino mladih in skupino starih odvisno od starosti vprašanega; starejši, ko so bili, višje so ocenjevali starost, pri kateri sodijo v tretjo generacijo. Najstarejši (več

kot 75 let) so menili, da se starost začne po 70. letu in mladost konča pri 55 letih, najmlajši (med 16. in 24. letom) pa so menili, da se starost začne okoli 55. leta in da se mladost konča pri 37 letih. V povprečju (ne glede na starost vprašanih) se mladost konča pri 49 letih, starost pa se začne pri 65 letih. 27 % ljudi ni odgovorilo na vprašanje (njihova povprečna starost je bila 57,1 let). Eden od pokazateljev predsodkov je tudi odnos do starostne skupine, v katero se umeščajo. Pokazalo se je, da imajo mladi (pod 30 let) in starejši (več kot 75 let) močan občutek pripadnosti svoji starostni skupini, medtem ko so ob tem nezadovoljstvo občutili ljudje srednjih let (med 45. in 64. letom).

Nadalje so raziskali stereotipe, ki zadevajo obe starostni skupini. Pri tem so se navezali na spoznanja raziskav, po katerih se različnim skupinam v družbi pripisujejo stereotipi na podlagi dveh primarnih značilnosti: kompetentnosti (inteligentnost, sposobnost ipd.) in topline (prijaznost, simpatičnost, prijetnost ipd.). Mogoče so štiri kombinacije: topel in kompetenten, hladen in kompetenten, topel in nekompetenten, hladen in nekompetenten. Tako se npr. ljudem z višjim položajem pripisuje kompetentnost in ne toplina, invalidnim osebam pa nekompetentnost in toplina. V omenjeni raziskavi so na splošno starejše ljudi označevali kot tople in nekompetentne, mlade pa kot hladne in kompetentne. V raziskavi so ugotovili, da so tudi starejši ljudje (več kot 65 let) žrtve tovrstnih stereotipov, čeprav je pri njih stereotip o nekompetentnosti v primerjavi z drugimi starostnimi skupinami manj razširjen. Prav tako so o starejših razširjeni stereotipi, da so moralni, prijazni in občudovanja vredni, za mlade pa, da so sposobni, inteligentni in prijazni. Stari ljudje si v večji meri kot to velja za mlade pripisujejo lastnosti, kot so moralen, inteligen in sposoben.

V nadaljevanju so ocenjevali poglede na enake možnosti. Vprašani so na splošno menili, da bi bilo treba enake možnosti za starejše nekoliko izboljšati, vendar so v bistvu dobre. 40 % jih je

menilo, da starejši nimajo dovolj enakih možnosti pri zaposlovanju. Večina jih je menila, da morajo imeti enak dostop do zdravstvenega varstva (93 %) in različnih storitev (76 %); nekoliko manj (68 %) jih je bilo prepričanih, da morajo imeti enak dostop do izobraževanja. Pri odgovorih je bilo mogoče zaslediti nekaj opaznih razlik med starostnimi skupinami: starejši so menili, da ne potrebujejo enakega dostop do možnosti izobraževanja, kar pomeni, da so tudi sami žrtve stereotipa o nekompetentnosti oz. da se morajo zaradi napredovanja izobraževati predvsem mladi. Nadalje so starejši bolj zavezani delovni etiki (»ljudje, ki niso uspeli v službi, niso dovolj trdo delali«) kot druge starostne skupine, prav tako so se v primerjavi z njimi manj strinjali s tem, da je treba zagotoviti enakost za vse starostne skupine.

Pri ocenjevanju predsodkov o starosti, ki nastanejo na podlagi tekmovalnosti med skupinami, so bili vprašani na splošno prepričani, da se z naraščanjem števila starega prebivalstva njihovo življenje, kar zadeva varnost, življenjski standard, možnosti zaposlovanja in izobraževanja ne bo spremenilo (tretjina jih je bila nasprotnega mnenja). Prav tako večina razlik med generacijami v običajih, navadah in načinu življenja ni občutila kot ogrožajoče. 56 % jih je nadalje menilo, da so stari ljudje vložili več v gospodarstvo, kot bodo sami imeli koristi od tega, medtem ko so bili mladi (od 16. do 24. leta) mnenja, da to ne drži. Pri vprašanih, ki so se nanašala na sprejemanje moči oz. položaja, je večina odgovarjala, da se počuti ugodneje, če so na vodilnih položajih starejši (nadrejeni v službi, nacionalni voditelji ipd.) in ne mlajši. To po drugi strani kaže tudi na to, da so mlajši žrtve stereotipov o starosti.

Nadalje se je pokazalo, da izkušnje s pozitivnimi stiki med ljudmi različnih starosti zmanjšujejo predsodke in diskriminacijo, povezano s starostjo, medtem ko negativne izkušnje povečujejo verjetnost za njihov nastanek. V raziskavi so bili stiki najpogostejši med pripadniki iste generacije. Mlajši so imeli tesnejše stike z ostalimi starostni-

mi skupinami; 80 % jih je imelo tesnega prijatelja z osebo, staro manj kot 30 let, med osebami, ki so stare več kot 70 let, jih je imelo tesnega prijatelja 67 %. Večina je menila, da ljudje, ki so stari manj kot 30 let in več kot 70 let, nimajo med seboj veliko skupnega oz. sploh nimajo ničesar skupnega. V raziskavi so ugotovili, da je pri osebah, ki imajo tesnejše stike s starimi ljudmi, večja verjetnost, da opažajo podobnosti med generacijama, in manjša možnost za prepričanje, da se s starostjo zmanjšuje kompetentnost.

Izsledki raziskave so pokazali, da je starostna diskriminacija v primerjavi z drugimi vrstami diskriminacije – spolno, versko, rasno oz. etnično diskriminacijo, diskriminacijo zaradi invalidnosti in zaradi spolne usmerjenosti – najpogostejša oblika diskriminacije. Okoli 28 % vprašanih je odgovorilo, da so v preteklem letu doživeli tovrstno diskriminacijo. Pri ženskah je bila starostna diskriminacija v primerjavi s spolno nekoliko manj razširjena; pri invalidih je bila starostna diskriminacija bolj razširjena kot diskriminacija zaradi invalidnosti. Mlajši ljudje so pogosteje poročali, da doživljajo različne oblike diskriminacije, medtem ko je bila pri starejših njihova pogostnost manjša – z izjemo starostne diskriminacije, ki narašča pri starejših delavcih v starostni skupini od 55 do 64 let. To kaže na to, da se starejšim pripisuje stereotip o nekompetentnosti, pa tudi sami so pogosto žrtve tega stereotipa, zaradi česar imajo manjša pričakovanja in menijo, da s tem ni nič narobe. Mlajši, ki so prepričani, da so bolj kompetentni od starih ljudi, imajo lahko občutek, da si zaslužijo več priložnosti, kot jih dobijo. Vprašani so kot najbolj pereče probleme označevali rasno oz. etnično diskriminacijo, diskriminacijo zaradi invalidnosti in versko diskriminacijo. Za 52 % staromrzništvo ni pomenilo resnega problema. Podobno je bilo s spolno diskriminacijo: starejšim ljudem in ženskam se pripisuje stereotip topline in nekompetentnosti, kar so pozitivni stereotipi, zaradi česar se jih na splošno ne občuti kot problematične. Pomenljiv

je podatek, da v raziskavi starejši v staromrznosti niso videli resnega problema, kar zopet kaže na njihovo ujetost v stereotipe.

Avtorji so na podlagi zbranih podatkov ugotovili, da staromrznost v Veliki Britaniji obstaja v vseh starostnih skupinah in je razširjena zlasti v obliki pokroviteljskega odnosa do starih ljudi, pri čemer se jim pripisujejo stereotipi, da so prijazni, moralni in občudovanja vredni, vendar se jih ima za manj sposobne in inteligentne. Da se mlajša in srednja generacija ne počutita ogroženi, lahko izhaja tudi iz tega, da se starim ljudem pripisujeta stereotipa topline in nekompetentnosti. Takšni stereotipi so pogosto prikriti in se jih tisti, ki jih širijo, pa tudi njihove žrtve, sploh ne zavedajo in mislijo, da so neškodljivi. Pokroviteljski odnos ima negativen vpliv na različna področja življenja; tako se npr. pričakuje, da je povsem naravno, da imajo stari ljudje manjša pričakovanja, manjše možnosti izbire in nadzora ter da je njihovo mnenje manj upoštevanja vredno. Pomembna ugotovitev je bila, da stari ljudje niso prav nič manj kot v drugih starostnih skupinah nagnjeni k starostnim predsodkom. Tako so npr. osebe, stare več kot 65 let, podobno kot v ostalih starostnih skupinah, podlegle stereotipu, da so stari ljudje topli in nekompetentni, kar še zlasti velja za starejše od 75 let. Za osebe, stare več kot 75 let, je bilo najmanj verjetno, da želijo enake možnosti za stare ljudi – kar 12 % jih je menilo, da ne potrebujejo enakih možnosti za izobraževanje. Prav tako ti starostne diskriminacije niso občutili kot perečega problema. Po mnenju avtorjev je takšno stališče posledica razširjenosti staromrznosti v družbi, zaradi česar se sprejema takšen odnos kot nekaj povsem običajnega, kar ima med drugim za posledico zmanjšanje osebnih ciljev in pričakovanj pri posamezniku.

Avtorji kot ključna dejavnika za odpravo staromrznosti navajajo spodbujanje sožitja med generacijami in vključevanje v medgeneracijske projekte. V iniciative za njegovo odpravo je treba kot aktivne partnerje vključiti tudi stare ljudi.

V raziskavi so razvili kazalnike, s katerimi je mogoče ugotavljati razširjenost staromrznosti v družbi in njegov vpliv na življenje in možnosti ljudi. Ti kazalniki so: kategorizacija starosti in njeni učinki na lastno dožemanje mladosti in starosti, zadovoljstvo in identiteta z lastno starostno skupino, stereotipi o toplini in kompetentnosti mladih in starih ljudi, pogledi na enako dostopnost zdravstvenega in socialnega varstva, zaposlitve in izobraževanja za stare ljudi, dožemanje, v kakšni meri naraščajoče število starih ljudi ogroža gospodarstvo, življenjski standard, običaje in navade, pozitivni stiki med različnimi generacijami v družbi, izkušnje s starostno diskriminacijo, dožemanje resnosti staromrznosti. Menijo, da bi bilo treba kazalnike še nadalje razviti in periodično spremljati javno mnenje.

Pričujoče poročilo je dragoceno, ker osvetljuje pojav staromrznosti z različnih vidikov in pripomore k njegovemu boljšemu razumevanju. Čeprav so zbrani podatki za Veliko Britanijo, ugotovitve in spoznanja veljajo tudi za ostale evropske države. Takšno raziskavo bi bilo priporočljivo izvesti tudi pri nas.

Tanja Pihlar

Fishman Ted C. (2010). As populations age, a chance for younger nations. The New York Times. V: <http://www.nytimes.com/2010/10/17/magazine/17Aging-t.html> (sprejem 18. 3. 2011).

GLOBALNI VIDIKI STARANJA

Ted C. Fishman je avtor knjige *Shock of Gray* (Šok sivine), ki govori o tem, kako je staranje svetovnega prebivalstva povezano z dinamično moči med generacijami, narodi, delavci in delodajalci ter podjetji in njihovimi konkurenti. Njegov članek, ki je izšel v *New York Timesu*, povzema glavne poudarke knjige. Že sam naslov namiguje, da je avtorjev namen do določene mere tudi šokiranje bralcev z različnimi svetovnimi statističnimi podatki. Vendar pa avtor izpostavi nekatere zanimive globalne vzroke in posledice